ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 5ης Ιουνίου 1997 *

Στην υπόθεση C-2/95,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Østre Landsret (Δανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Sparekassernes Datacenter (SDC)

και

Skatteministeriet,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 49),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. C. Moitinho de Almeida, πρόεδρο τμήματος, L. Sevón (εισηγητή), D. A. O. Edward, P. Jann και M. Wathelet, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η δανική.

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Sparekassernes Datacenter, εκπροσωπούμενη από τους Bo Vilstrup και Artur Bugsgang, δικηγόρους Κοπενχάγης,

— το Skatteministeriet (δανικό Υπουργείο Φορολογίας) εκπροσωπούμενο από τον Karsten Hagel-Sørensen, δικηγόρο Κοπενχάγης,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τη Lindsey Nicoll, του Treasury Solicitor's Department, και από τον Christopher Vajda, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους Hans Peter Hartvig, νομικό σύμβουλο, και Enrico Traversa, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Sparekassernes Datacenter, εκπροσωπουμένης από τους Bo Vilstrup και Artur Bugsgang, του Skatteministeriet, εκπροσωπουμένου από τον Karsten Hagel-Sørensen, της Γερμανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπουμένης από τον Ernst Röder, Ministerialrat στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασι-

λείου, εκπροσωπουμένης από τη Stephanie Ridler, του Treasury Solicitor's Department, επικουρούμενη από τον Christopher Vajda, και της Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τον Hans Peter Hartvig, κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαΐου 1996,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουλίου 1996,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 1994, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιανουαρίου 1995, το Østre Landsret υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 49, στο εξής: έκτη οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της ενώσεως Sparekassernes Datacenter (στο εξής: SDC) και του Skatteministeriet όσον αφορά την καταβολή φόρου προστιθεμένης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ) επί διαφόρων πράξεων που πραγματοποίησε η ένωση αυτή.

Το κανονιστικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', της έκτης οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη άλλων κοινοτικών διατάξεων, τα κράτη μέλη απαλλάσσουν, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζουν, ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή και απλή εφαρμογή των προβλεπομένων κατωτέρω απαλλαγών και να αποτρέπεται ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και κατάχρηση:

(...)

δ) τις ακόλουθες πράξεις:

1) τη χορήγηση και τη διαπραγμάτευση πιστώσεων, καθώς και τη διαχείριση πιστώσεων ενεργουμένη από εκείνον, ο οποίος τις εχορήγησε·

2) τη διαπραγμάτευση και την ανάληψη υποχρεώσεων, προσωπικών ή χρηματικών εγγυήσεων και λοιπών ασφαλειών, καθώς και τη διαχείριση ενεγγύων πιστώσεων ενεργουμένη από εκείνον, ο οποίος τις εχορήγησε·

3) τις εργασίες, περιλαμβανομένων και των διαπραγματεύσεων, οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές, μεταφορές και εμβάσματα, απαιτήσεις, επιταγές και λοιπά αξιόγραφα, εξαιρέσει της εισπράξεως απαιτήσεων·

4) τις εργασίες, περιλαμβανομένης και της διαπραγματεύσεως, οι οποίες αφορούν συνάλλαγμα, χαρτονομίσματα και νομίσματα αποτελούντα νόμιμα μέσα πληρωμής, εξαιρέσει των νομισμάτων και χαρτονομισμάτων για συλλογές· θεωρούνται ότι αποτελούν αντικείμενο συλλογής και τα χρυσά, αργυρά ή από άλλο μέταλλο νομίσματα, καθώς και τα χαρτονομίσματα, τα οποία δεν χρησιμοποιούνται κανονικώς υπό την ιδιότητά τους ως νομίμων μέσων πληρωμής ή τα οποία παρουσιάζουν συλλεκτικό ενδιαφέρον·

5) τις εργασίες, περιλαμβανομένης και της διαπραγματεύσεως, αλλ' εξαιρέσει της φυλάξεως και της διαχειρίσεως, οι οποίες αφορούν μετοχές και μερίδια εταιρειών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους, εξαιρέσει:

— τίτλων αντιπροσωπευόντων εμπορεύματα,

— δικαιωμάτων ή τίτλων αναφερομένων στο άρθρο 5 παράγραφος 3·

6) τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη.»

4 Κατά τη διάρκεια μεταβατικής περιόδου η οποία έληξε την 1η Ιανουαρίου 1991, τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν να απαλλάσσουν από τον φόρο τις απαριθμούμενες στο παράρτημα ΣΤ της έκτης οδηγίας πράξεις. Μεταξύ των πράξεων αυτών περιλαμβάνονταν η διαχείριση πιστώσεων και ενεγγύων πιστώσεων από πρόσωπο ή οργανισμό εκτός εκείνου ο οποίος χορήγησε την πίστωση (σημείο 13), καθώς και η φύλαξη και διαχείριση μετοχών, μεριδίων εταιριών και ενώσεων, ομολογιών και λοιπών χρεογράφων ή αξιογράφων, εξαιρέσει τίτλων αντιπροσωπευτικών εμπορευμάτων και δικαιωμάτων και τίτλων αναφερομένων στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της έκτης οδηγίας (σημείο 15).

5 Στη Δανία, το άρθρο 2, παράγραφος 3, στοιχείο j, του lov nr. 204 af 10. maj 1978 om merværdiafgift (moms) [νόμος αριθ. 204 της 10ης Μαΐου 1978, περί του φόρου προστιθεμένης αξίας (ΦΠΑ)] προέβλεπε απαλλαγή από τον ΦΠΑ για

τις δραστηριότητες των τραπεζών και των ταμιευτηρίων και για τις χρηματοπιστωτικές πράξεις. Το Østre Landsret επισημαίνει ότι η θεσπισθείσα από τον νόμο του 1978 απαλλαγή στηριζόταν στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', της έκτης οδηγίας.

6 Στη συνέχεια, με τον νόμο αριθ. 822 της 19ης Δεκεμβρίου 1989, ο οποίος τροποποίησε τον προαναφερθέντα νόμο, υποβλήθηκαν στον ΦΠΑ, από 1ης Ιανουαρίου 1991, η παρακαταθήκη και η διαχείριση μετοχών, ομολογιών και άλλων αξιογράφων, η διαχείριση πιστώσεων και ενεγγύων πιστώσεων από πρόσωπα εκτός εκείνων τα οποία χορήγησαν την πίστωση, καθώς και η εκμίσθωση χρηματοκιβωτίου. Στις 18 Μαΐου 1994 εκδόθηκε νέος νόμος περί ΦΠΑ, ο οποίος ακολουθεί το σύστημα και την ορολογία της έκτης οδηγίας.

Επί της διαφοράς της κύριας δίκης

7 Η SDC αποτελεί ένωση εγγεγραμμένη στα μητρώα των υποκειμένων στον ΦΠΑ. Η πλειονότητα των μελών της είναι ταμιευτήρια.

8 Η SDC παρέχει στα μέλη της και σε ορισμένους άλλους πελάτες συνδεδεμένους με το δίκτυό της πληροφορικής (στο εξής: τράπεζες) υπηρεσίες σχετικές με πράξεις μεταφοράς πιστώσεων, με την παροχή συμβουλών σε ζητήματα αξιογράφων, με την εμπορία αξιογράφων και τη διαχείριση κατατεθειμένων αξιών, με συμβάσεις αγοράς ή παροχής πιστώσεων. Επιπλέον, η SDC παρέχει υπηρεσίες σχετικές με τις διοικητικές εργασίες των μελών της.

9 Πριν από το 1993 η SDC παρείχε υπηρεσίες στις τράπεζες χρησιμοποιώντας αποκλειστικώς ή εν μέρει ηλεκτρονικά μέσα. Οι υπηρεσίες αυτές ήσαν ανάλογες προς αυτές που τα μεγαλύτερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παρέχουν, τα ίδια, μέσω των δικών τους κέντρων πληροφορικής.

10 Σύμφωνα με την περιγραφή του αιτούντος δικαστηρίου, η τυπική μορφή υπηρεσίας που παρείχε η SDC απετελείτο από σειρά συστατικών στοιχείων, τα οποία, συνδυαζόμενα μεταξύ τους, συνιστούσαν την υπηρεσία που είχε ζητηθεί από την τράπεζα ή τους πελάτες της (στο εξής: πελάτες). Κάθε συστατικό στοιχείο ετιμολογείτο σύμφωνα με κατάλογο υπηρεσιών που είχε καταρτίσει η SDC. Η SDC δεν εισέπραττε την αμοιβή για τις υπηρεσίες της από τους πελάτες, αλλά από τις τράπεζες.

11 Η SDC παρείχε υπηρεσίες μόνον κατόπιν αιτήσεως της τράπεζας, του πελάτη ή άλλων προσώπων εξουσιοδοτημένων, δυνάμει συμβάσεως συναφθείσας με τον πελάτη, να αξιώνουν τη διενέργεια πράξεων όπως οι πληρωμές. Ο πελάτης δεν μπορούσε να διαβιβάσει πληροφοριακά στοιχεία παρά μόνον εφόσον είχε εξουσιοδοτηθεί προς τούτο από τράπεζα διά της χορηγήσεως ιδίως κάρτας πληρωμών ή πιστωτικής κάρτας. Οι πελάτες δεν ελάμβαναν γνώση της αναμείξεως της SDC και της επωνυμίας της, ούτε η SDC είχε αναλάβει νομική υποχρέωση έναντι αυτών. Τα έγγραφα που διαβίβαζε η SDC αποστέλλονταν εξ ονόματος της τράπεζας.

12 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι, το 1993, επομένως μετά την άσκηση της προσφυγής της κύριας δίκης, το βασικό μέρος των δραστηριοτήτων της SDC και τα περιουσιακά της στοιχεία είχαν μεταβιβαστεί σε νεοσύστατες ανώνυμες εταιρίες ελεγχόμενες σήμερα από τα μέλη της SDC. Μία από τις εταιρίες αυτές παρέχει τις επίδικες υπηρεσίες στο σύνολό τους. Για οργανωτικούς λόγους, η εταιρία αυτή εκδίδει τιμολόγια για τις υπηρεσίες που παρέχει επ' ονόματι της SDC, η οποία κατόπιν εκδίδει τιμολόγια επ' ονόματι των μελών της.

13 Η distriktstoldkammer (περιφερειακή τελωνειακή αρχή), με απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1986, και η Told-og Skattestyrelse (τελωνειακή και φορολογική διεύθυνση), με απόφαση της 20ής Απριλίου 1990, έκριναν, απαντώντας σε αίτηση της SDC, ότι οι υπηρεσίες που αυτή παρείχε σχετικά με ορισμένες μεταφορές πιστώσεων ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής της απαλλαγής από τον φόρο βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, στοιχείο j, του προαναφερθέντος δανικού νόμου.

14 Αντιθέτως, στις 14 Φεβρουαρίου 1992, το Momsnævn (δευτεροβάθμια διοικητική επιτροπή ΦΠΑ) αποφάνθηκε ότι καμία από τις παρεχόμενες από την SDC υπηρεσίες δεν μπορούσε να τύχει της εν λόγω απαλλαγής.

15 Με προσφυγή της 27ης Απριλίου 1992, η SDC προσέβαλε την τελευταία αυτή απόφαση ενώπιον του Østre Landsret. Το Østre Landsret, κρίνοντας ότι η επίλυση της διαφοράς εξηρτάτο από την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας περί ΦΠΑ την έννοια ότι πρέπει να χορηγείται απαλλαγή από τον ΦΠΑ για υπηρεσίες του είδους που περιγράφεται στις σκέψεις 3 και 5 [της αποφάσεως περί παραπομπής· κατά τα ουσιώδη, υπηρεσίες πληροφορικής παρεχόμενες στα μέλη της SDC και σε άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα];

Συνιστά, εν προκειμένω, εμπόδιο στη χορήγηση απαλλαγής από τον ΦΠΑ βάσει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το γεγονός ότι ορισμένη εργασία, υπό την έννοια των διατάξεων αυτών, πραγματοποιείται εν όλω ή εν μέρει ηλεκτρονικώς;

2) Στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 1 και 2, της έκτης οδηγίας περί ΦΠΑ χρησιμοποιείται η φράση "από εκείνον, ο οποίος τις εχορήγησε". Αυτός ο προσδιορισμός του υποκειμένου δεν επαναλαμβάνεται στο στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, του ιδίου άρθρου.

Πρέπει να θεωρηθεί ότι η διαφορά αυτή έχει σημασία για την ερμηνεία του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5;

3) Α. Έχει σημασία για την εφαρμογή του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το αν οι πράξεις διενεργούνται από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή από άλλα πρόσωπα;

Β. Έχει σημασία για την εφαρμογή του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το αν όλες οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες παρέχονται από χρηματοπιστωτικό ίδρυμα το οποίο συναλλάσσεται με πελάτη;

Γ. Εάν δεν είναι αναγκαίο για την εφαρμογή του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το να παρέχει το ίδιο το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα την υπηρεσία στο σύνολό της, μπορεί το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα να ζητεί την επ' αμοιβή διενέργεια πράξεων εν όλω ή εν μέρει από άλλο πρόσωπο, με αποτέλεσμα οι υπηρεσίες που παρέχονται από το άλλο αυτό πρόσωπο να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, ή μπορούν να τεθούν ειδικές προϋποθέσεις ως προς το άλλο αυτό πρόσωπο;

4) Πώς πρέπει να ερμηνευθεί η χρησιμοποιούμενη στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 4, φράση "εργασίες (...) οι οποίες αφορούν";

Το εθνικό δικαστήριο ερωτά συναφώς αν η φράση "εργασίες (...) οι οποίες αφορούν" έχει την έννοια ότι πρέπει επίσης να χορηγείται απαλλαγή από τον ΦΠΑ στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ορισμένο πρόσωπο είτε απλώς παρέχει μέρος μόνο της υπηρεσίας αυτής είτε πραγματοποιεί ορισμένες μόνον από τις εργασίες, υπό την έννοια των προπαρατεθεισών διατάξεων της οδηγίας, αναγκαίες για την παροχή της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας στο σύνολό της.

5) Κατά την ερμηνεία του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, κατά πόσον πρέπει να αποδοθεί σημασία στο ότι ο υποκείμενος στον φόρο, ο οποίος ζητεί απαλλαγή από τον ΦΠΑ για εργασίες υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, πραγματοποιεί τις εργασίες αυτές για λογαριασμό του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος εξ ονόματος του οποίου παρέχεται η υπηρεσία;

6) Έχει σημασία, για την εφαρμογή του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το ότι, κατόπιν της αναδιαρθρώσεως της προσφεύγουσας, οι εν λόγω υπηρεσίες παρέχονται ήδη από ανώνυμη εταιρία, η οποία παρέχει τις υπηρεσίες προς τα συμβεβλημένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα;

Επισημαίνεται συναφώς ότι η ανώνυμη εταιρία εκδίδει τιμολόγια για τις υπηρεσίες αυτές επ' ονόματι της προσφεύγουσας, η οποία με τη σειρά της εκδίδει τιμολόγια επ' ονόματι των ιδρυμάτων που είναι μέλη του δικτύου [το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στη σκέψη 1 της αποφάσεως περί παραπομπής].»

16 Με τα ερωτήματα αυτά, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας έχει την έννοια ότι απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ οι υπηρεσίες που παρέχει στις τράπεζες και στους πελάτες τους κέντρο πληροφορικής συσταθέν για να εξυπηρετεί τα κοινά συμφέροντα των τραπεζών, οσάκις οι υπηρεσίες αυτές συμβάλλουν στη διενέργεια πράξεων μεταφοράς πιστώσεων, στην παροχή συμβουλών σε ζητήματα αξιογράφων, στην εμπορία αξιογράφων, στη διαχείριση κατατεθειμένων αξιών, συμβάσεων αγοράς και παροχής πιστώσεων και παρέχονται κατ' ουσίαν, εν όλω ή εν μέρει, ηλεκτρονικώς.

17 Συναφώς, επισημαίνεται ότι ούτε από την απόφαση περί παραπομπής ούτε από τις παρατηρήσεις των διαδίκων προκύπτει ότι οι υπηρεσίες της SDC αφορούν πράξεις σχετικές με συνάλλαγμα, χαρτονομίσματα και νομίσματα. Συνεπώς, δεν είναι αναγκαίο να εξετασθεί ποια ερμηνεία πρέπει να δοθεί στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ ', σημείο 4.

18 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί ειδικότερα από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τη σπουδαιότητα που πρέπει να προσδίδεται, στο πλαίσιο της ερμηνείας αυτής, στα διάφορα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις πράξεις που διενεργεί η SDC.

19 Μεταξύ των στοιχείων αυτών, τα πιο σημαντικά είναι, πρώτον, τα πρόσωπα που διενεργούν τις πράξεις αυτές, δεύτερον, ο τρόπος διενεργείας των εν λόγω πράξεων, τρίτον, οι συμβατικές σχέσεις μεταξύ του παρέχοντος τις υπηρεσίες και του λήπτη αυτών και, τέταρτον, το ότι πρόκειται περί υπηρεσιών παρεχομένων από κέντρο πληροφορικής.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί της ερμηνείας των απαλλαγών από τον φόρο βάσει του άρθρου 13 της έκτης οδηγίας

20 Πριν εξετασθούν οι δραστηριότητες που ασκεί η SDC, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά παγία νομολογία του Δικαστηρίου, οι όροι που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό των απαλλαγών του άρθρου 13 της έκτης οδηγίας πρέπει να ερμηνεύονται στενά, δεδομένου ότι οι απαλλαγές αυτές αποτελούν παρεκκλίσεις από τη γενική αρχή σύμφωνα με την οποία ο φόρος κύκλου εργασιών επιβάλλεται σε κάθε παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας από υποκείμενο στον φόρο (απόφαση της 15ης Ιουνίου 1989, 348/87, Stichting Uitvoering Financiële Acties, Συλλογή 1989, σ. 1737, σκέψη 13).

21 Εξάλλου, όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απόφαση της 26ης Μαρτίου 1987, 235/85, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1987, σ. 1471, σκέψη 18), και την προπαρατεθείσα απόφαση Stichting Uitvoering Financiële Acties (σκέψη 11), από την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της έκτης οδηγίας προκύπτει ότι οι απαλλαγές αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες πρέπει να εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο του κοινού συστήματος του φόρου προστιθεμένης αξίας που θεσπίστηκε με την οδηγία.

22 Τέλος, επισημαίνεται ότι από τη συγκριτική εξέταση των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, προκύπτουν διαφορές από πλευράς ορολογίας όσον αφορά τη φράση «εργασίες οι οποίες αφορούν». Ενόψει των γλωσσικών διαφορών, δεν είναι δυνατή η εκτίμηση του περιεχομένου της φράσεως αυτής βάσει μιας αποκλειστικώς γραμματικής ερμηνείας. Επομένως, προκειμένου να διασαφηνιστεί η σημασία της, πρέπει να εξετασθεί το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται η φράση, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομία της έκτης οδηγίας (απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989, 173/88, Henriksen, Συλλογή 1989, σ. 2763, σκέψεις 10 και 11).

23 Στη συνέχεια, πρέπει να εξετασθεί αν τα δύο επιχειρήματα που αντλούνται από το σύστημα της έκτης οδηγίας και αφορούν, αφενός, την αποτροπή της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής και, αφετέρου, τον κίνδυνο δημιουργίας στρεβλώσεων του ανταγωνισμού και τα οποία προέβαλαν οι διάδικοι της κύριας δίκης μπορούν να επηρεάσουν τις απαντήσεις που πρέπει να δοθούν στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου.

24 Όσον αφορά τα μέτρα που σκοπούν στην αποτροπή της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και των ενδεχομένων καταχρήσεων, το Skatteministeriet ισχυρίζεται, στηριζόμενο στην εισαγωγική φράση του άρθρου 13, Β, της έκτης οδηγίας, ότι, εάν οι πραγματοποιούμενες από την SDC πράξεις τύγχαναν των απαλλαγών που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, το οικείο κράτος μέλος δεν θα μπορούσε να λάβει αυτά τα αναγκαία μέτρα, λόγω του ότι θα ήταν αδύνατο να ελέγξει αντικειμενικώς τη φύση εκάστης των υπηρεσιών που παρείχε η SDC και λόγω του ότι η οριοθέτησή τους σε σχέση με τις υπηρεσίες άλλων υπεργολάβων και με βοηθητικές υπηρεσίες είναι εντελώς αυθαίρετη.

25 Συναφώς, αρκεί η διαπίστωση ότι το επιχείρημα του Skatteministeriet παρουσιάζει λυσιτέλεια μόνον εφόσον υιοθετηθεί μια πολύ ευρεία ερμηνεία των επιμάχων εννοιών, χωρίς να εντοπισθούν τα διάφορα συστατικά στοιχεία των πράξεων. Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε ήδη στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, μια τέτοια ερμηνεία αποκλείεται. Κατά συνέπεια και ενόψει της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν τα κράτη μέλη, δυνάμει της εισαγωγικής φράσεως του άρθρου 13, Β, όσον αφορά την επιλογή των αναγκαίων μέτρων για την αποτροπή κάθε ενδεχόμενης φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής και καταχρήσεως, η μη θέσπιση των αναγκαίων διατάξεων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής απαλλαγής από τον φόρο δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την άρνηση χορηγήσεως του ευεργετήματος της απαλλαγής σε φορολογούμενο (βλ. αποφαση της 19ης Ιανουαρίου 1982, 8/81, Becker, Συλλογή 1982, σ. 53, σκέψη 34).

26 Όσον αφορά την προβαλλόμενη στρέβλωση του ανταγωνισμού, το Skatteministeriet ισχυρίζεται ότι, αν οι υπηρεσίες της SDC απαλλάσσονταν εν μέρει από τον ΦΠΑ, τα κέντρα πληροφορικής που παρέχουν τις ίδιες ή παρεμφερείς υπηρεσίες θα βρίσκονταν σε μειονεκτική από πλευράς ανταγωνισμού θέση.

27 Η SDC παρατηρεί ότι ο φόρος που εισπράττεται επί των υπηρεσιών τις οποίες παρέχει προκαλεί επίσης στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, διότι επιβάλλεται στα μέλη της, υπό μορφή ΦΠΑ, πρόσθετος φόρος σε σχέση με τον επιβαλλόμενο στα μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που διενεργούν, τα ίδια, τις επίμαχες πράξεις.

28 Επί του σημείου αυτού, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η SDC παρέχει υπηρεσίες στις τράπεζες που απευθύνονται σ' αυτή και εκδίδει τιμολόγια επ' ονόματί τους. Αντιθέτως, όσον αφορά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν, τα ίδια, τις υπηρεσίες τους, δεν τίθεται θέμα ανταλλαγής υπηρεσιών και, επομένως, ούτε εκδόσεως τιμολογίων. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 57 των προτάσεών του, η διαφορά έγκειται στο ζήτημα της υπαγωγής στον φόρο και όχι στο ζήτημα της απαλλαγής που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας, η οποία είναι εντελώς ουδέτερη ως απορρέουσα από αυτή καθαυτή τη φύση των πράξεων.

29 Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει ότι κανένα από τα επιχειρήματα που αφορούν, αφενός, την αποτροπή της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής και, αφετέρου, τον κίνδυνο δημιουργίας στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, τα οποία προέβαλαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, δεν μπορεί να επηρεάσει στις απαντήσεις που πρέπει να δοθούν στα υποβληθέντα ερωτήματα.

Επί των προσώπων που διενεργούν τις επίμαχες πράξεις και επί του τρόπου διενεργείας τους

30 Το πρόσωπο που διενεργεί τις επίμαχες πράξεις και ο τρόπος υλικής διενεργείας τους συνιστούν ουσιώδη στοιχεία για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα, δεύτερο σκέλος, στο δεύτερο ερώτημα, στο τρίτο ερώτημα, σκέλος Α, και στο έκτο ερώτημα. Συγκεκριμένα, με τα ερωτήματα αυτά το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, έχει την έννοια ότι η απαλλαγή από τον φόρο εξαρτάται από την προϋπόθεση της διενεργείας των πράξεων από συγκεκριμένο είδος επιχειρήσεως, από συγκεκριμένο είδος νομικού προσώπου ή, εν όλω ή εν μέρει, κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο.

31 Όσον αφορά το πρώτο ενδεχόμενο, όλοι οι μετέχοντες στη διαδικασία φρονούν ότι δεν αποκλείεται εκ προοιμίου η δυνατότητα διενεργείας των απαλλασσομένων από τον φόρο πράξεων δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', και από άλλα πρόσωπα εκτός ορισμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Επομένως, οι μετέχοντες στη διαδικασία συμφωνούν ότι το καθοριστικό κριτήριο για την απαλλαγή έγκειται στο είδος της διενεργουμένης πράξεως.

32 Συναφώς, επισημαίνεται ότι οι απαλλασσόμενες δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, πράξεις καθορίζονται βάσει της φύσεως των υπηρεσιών που παρέχονται και όχι βάσει του παρέχοντος την υπηρεσία ή του λήπτη αυτής. Πράγματι, οι ως άνω διατάξεις ουδόλως αναφέρουν τα πρόσωπα αυτά.

33 Το γεγονός ότι τα σχετικά με τα πρόσωπα στοιχεία δεν είναι ουσιώδη για τον καθορισμό των απαλλασσομένων από τον φόρο δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, πράξεων επιβεβαιώνεται από τις διατάξεις του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 1 και 2, οι οποίες, αντιθέτως, κάνουν λόγο για «εκείνον, ο οποίος τις εχορήγησε».

34 Εξάλλου, στην απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1993, C-281/91, Muys' en De Winter's Bouw-en Aannemingsbedrijf (Συλλογή 1993, σ. I-5405, σκέψη 13), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, ελλείψει προσδιορισμού της ταυτότητας του δανειστή ή του δανειολήπτη, η έκφραση «χορήγηση και διαπραγμάτευση πιστώσεων» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 1, της έκτης οδηγίας είναι καταρχήν αρκούντως ευρεία ώστε να περικλείει και την πίστωση που χορηγείται από τον παρέχοντα ένα αγαθό υπό τη μορφή αναβολής καταβολής του τιμήματος. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι από το γράμμα της διατάξεως αυτής ουδόλως προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής της περιορίζεται μόνο στα δάνεια και στις πιστώσεις που χορηγούνται από τραπεζικούς και χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

35 Όσον αφορά ειδικότερα τη νομική μορφή της εταιρίας η οποία παρέχει τις υπηρεσίες ή προς την οποία παρέχονται οι υπηρεσίες, που αποτελεί το αντικείμενο του έκτου ερωτήματος, το Δικαστήριο κρίνει ότι, εφόσον τα στοιχεία που αφορούν τα πρόσωπα δεν είναι ουσιώδη για τον προσδιορισμό του αν η επίμαχη υπηρεσία απαλλάσσεται από τον ΦΠΑ δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, είναι κατά μείζονα λόγο αδιάφορο το τι είδος νομικού προσώπου αποτελούν οι εμπλεκόμενοι επιχειρηματίες.

36 Ως προς τον τρόπο διενεργείας των επιμάχων πράξεων, το Skatteministeriet, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή υπογραμμίζουν ότι οι

υπηρεσίες που παρέχει η SDC είναι απλώς υπηρεσίες ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων και ότι, ως εκ τούτου, δεν εμπίπτουν στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας.

37 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι ο τρόπος κατά τον οποίο παρέχεται υλικώς η υπηρεσία, με ηλεκτρονικά μέσα, αυτομάτως ή με το χέρι, ουδεμία επιρροή ασκεί στην εφαρμογή της απαλλαγής. Πράγματι, οι επίμαχες διατάξεις δεν προβαίνουν προς τούτο σε καμία διάκριση. Επομένως, το γεγονός και μόνον ότι ορισμένη υπηρεσία παρέχεται αποκλειστικώς με ηλεκτρονικά μέσα δεν εμποδίζει, αφ' εαυτού, την εφαρμογή της φορολογικής απαλλαγής στην υπηρεσία αυτή. Αντιθέτως, αν η υπηρεσία συνίσταται μόνο στη με τεχνικά και ηλεκτρονικά μέσα παροχή αρωγής προς τον ασκούντα τις ουσιώδεις και ιδιάζουσες λειτουργίες για τη διενέργεια των πράξεων του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, δεν πληροί τις προϋποθέσεις απαλλαγής από τον φόρο. Ωστόσο, το συμπέρασμα αυτό απορρέει από τη φύση της υπηρεσίας και όχι από τον τρόπο παροχής της.

38 Συνεπώς, στο δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος, στο δεύτερο ερώτημα, στο τρίτο ερώτημα, σκέλος Α, και στο έκτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας έχει την έννοια ότι η απαλλαγή από τον φόρο δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της διενεργείας των πράξεων από συγκεκριμένο είδος επιχειρήσεως, από συγκεκριμένο είδος νομικού προσώπου ή, εν όλω ή εν μέρει, κατά συγκεκριμένο τρόπο, ηλεκτρονικώς ή με το χέρι.

Επί των συμβατικών σχέσεων μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής

39 Με το τρίτο ερώτημα, σκέλος Β, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν η απαλλαγή από τον φόρο που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, εξαρτάται από την προϋπόθεση της παροχής της υπηρεσίας στο σύνολό της από επιχείρηση που έχει συμβατική σχέση με τον τελικό πελάτη της τράπεζας. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, με το πέμπτο ερώτημα, να μάθει αν εμποδίζει την απαλλαγή το γεγονός ότι οι παρεχόμενες από κέντρο πληροφορικής υπηρε-

σίες εμφανίζονται, για τον τελικό πελάτη της τράπεζας, ως παρεχόμενες από την τράπεζα.

40 Η SDC φρονεί ότι το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας έχει εφαρμογή και στην περίπτωση που η υπηρεσία ως σύνολο παρέχεται από πλείονα πρόσωπα τα οποία, ωστόσο, δεν έχουν άμεση σχέση με τον πελάτη χρηματοπιστωτικού ιδρύματος.

41 Αντιθέτως, το Skatteministeriet φρονεί ότι οι πράξεις του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, πρέπει να διενεργούνται από τον υποκείμενο στον φόρο βάσει συμβάσεως συναφθείσας με τον τελικό καταναλωτή, έναντι του οποίου είναι άμεσα υπεύθυνος όσον αφορά την εκτέλεση της παροχής στην τελική της μορφή. Επομένως, οι υπηρεσίες που παρέχει η SDC υπέρ των τραπεζών αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Πράγματι, οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται βάσει συμβάσεως συναφθείσας με τις τράπεζες, της SDC ενεργούσας ως υπεργολάβου.

42 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, της οποίας οι παρατηρήσεις επί του σημείου αυτού αφορούν μόνο τις μεταφορές πιστώσεων, ισχυρίζεται ότι οι πράξεις καλύπτονται από την απαλλαγή, είτε διενεργούνται από τις ίδιες τις τράπεζες είτε από επιχείρηση στην οποία αυτές απευθύνθηκαν, καθόσον η επιχείρηση αυτή είναι υπεύθυνη για την πραγματοποίηση των εν λόγω πράξεων, οι οποίες μπορούν να καθοριστούν ως αυτοτελείς και διακεκριμένες υπηρεσίες.

43 Η Γερμανική Κυβέρνηση φρονεί ότι το καθοριστικό κριτήριο για την εφαρμογή της απαλλαγής έγκειται στον χαρακτηρισμό της υπηρεσίας ως χρηματοπιστωτικής, ανεξαρτήτως του ζητήματος αν υφίσταται σύμβαση ή άμεση σχέση μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του τελικού λήπτη αυτής. Κατά την Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, η προϋπόθεση αυτή δεν υπάρχει στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5.

44 Η Επιτροπή φρονεί ότι οι επίμαχες διατάξεις έχουν την έννοια ότι η απαλλαγή που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας έχει εφαρμογή μόνο στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες των οποίων το αντικείμενο αναφέρουν οι διατάξεις αυτές και οι οποίες παρέχονται

δυνάμει συμβάσεως συναφθείσας απευθείας με τον λήπτη της υπηρεσίας, έναντι του οποίου ο παρέχων την υπηρεσία αναλαμβάνει την ευθύνη της πραγματοποιήσεως των πράξεων.

45 Συναφώς, υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, κατά παγία νομολογία σχετική με την έννοια της παροχής υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας, η οποία χρησιμοποιείται στο άρθρο 2, σημείο 1, της έκτης οδηγίας, οι φορολογητέες πράξεις προϋποθέτουν, στο πλαίσιο του συστήματος ΦΠΑ, την ύπαρξη έννομης σχέσεως μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής, κατά τη διάρκεια της οποίας ανταλλάσσονται αμοιβαίως παροχές, η δε αμοιβή που εισπράττει ο παρέχων την υπηρεσία αποτελεί το πραγματικό αντίτιμο της παρασχεθείσας στον λήπτη υπηρεσίας (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 3ης Μαρτίου 1994, C-16/93, Tolsma, Συλλογή 1994, σ. I-743, σκέψη 14).

46 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, το μεγαλύτερο μέρος των παρεχομένων από την SDC υπηρεσιών δεν προϋποθέτει ουδεμία έννομη σχέση μεταξύ της εταιρίας αυτής και του τελικού λήπτη των υπηρεσιών, δηλαδή του πελάτη τράπεζας-μέλους της SDC. Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, υπάρχει έννομη σχέση μεταξύ, αφενός, της τράπεζας και του πελάτη της και, αφετέρου, της τράπεζας και της SDC.

47 Εν προκειμένω, η διαφορά της κύριας δίκης αφορά τις υπηρεσίες που παρέσχε η SDC για τους δικούς της πελάτες, δηλαδή για τις τράπεζες, οι οποίες κατέβαλαν αμοιβή ως αντιπαροχή για τις υπηρεσίες αυτές. Επομένως, ενόψει της σχέσεως αυτής, οι υπηρεσίες που παρέχει η SDC στους πελάτες των τραπεζών δεν έχουν σημασία παρά μόνον ως καθοριστικά στοιχεία για την περιγραφή και ως μέρη των υπηρεσιών που παρέχει ο οργανισμός αυτός στις τράπεζες.

48 Όπως προκύπτει ήδη από τη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, η ταυτότητα του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής δεν ασκεί επιρροή στην εφαρμογή των επιμάχων διατάξεων, πλην της περιπτώσεως κατά την οποία οι διατάξεις αυτές αφορούν υπηρεσίες οι οποίες, εκ της φύσεώς τους, παρέχονται στους πελάτες χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Κατά την εκδίκαση της υποθέσεως υποστηρίχθηκε ότι τέτοια είναι η φύση, μεταξύ άλλων, των υπηρεσιών μεταφοράς πιστώσεων και διενεργείας πληρωμών.

49 Συνεπώς, πρέπει καταρχάς να εξετασθεί το ζήτημα αν η διάταξη που επιτρέπει την απαλλαγή των μεταφορών πιστώσεων από τον φόρο επιβάλλει η απαλλασσόμενη υπηρεσία να παρέχεται απευθείας στον τελικό πελάτη της τράπεζας.

50 Πρέπει να προστεθεί ότι οι εκτεθείσες κατωτέρω σκέψεις όσον αφορά τις μεταφορές πιστώσεων έχουν εφαρμογή και στις πράξεις που αφορούν τις πληρωμές στον βαθμό που είναι ανάλογες οι πραγματικές συνθήκες και οι συμβατικές σχέσεις. Εξάλλου, οι διάδικοι ουδόλως προέβησαν σε σχετική διάκριση κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

51 Η SDC αμφισβητεί την ορθότητα της ερμηνείας σύμφωνα με την οποία η διάταξη αφορά μόνον την παρασχεθείσα στον τελικό πελάτη της τράπεζας υπηρεσία και υπογραμμίζει ότι οι πελάτες των τραπεζών μπορούν να προβαίνουν μόνοι τους σε μεταφορές πιστώσεων ή να ζητούν τη διενέργειά τους, επί παραδείγματι, από τα καταστήματα, χωρίς την παρέμβαση της τράπεζας.

52 Αντιθέτως, το Skatteministeriet φρονεί ότι, ακόμη και στις περιπτώσεις που επικαλείται η SDC, είναι καθοριστική η σχέση μεταξύ του τελικού πελάτη και της τράπεζάς του. Προς στήριξη του ισχυρισμού αυτού, το Skatteministeriet ισχυρίζεται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η τράπεζα εξουσιοδότησε τον πελάτη να δίδει εντολές στην SDC και ότι, εν πάση περιπτώσει, η υπηρεσία παρέχεται στον πελάτη εξ ονόματος της τράπεζας.

53 Επί του σημείου αυτού, διαπιστώνεται καταρχάς ότι η μεταφορά πιστώσεων αποτελεί πράξη συνισταμένη στην εκτέλεση εντολής μεταφοράς χρηματικού ποσού από ένα τραπεζικό λογαριασμό σε άλλο. Η πράξη αυτή χαρακτηρίζεται κυρίως από το γεγονός ότι συνεπάγεται τη μεταβολή της νομικής και οικονομικής καταστάσεως που υφίσταται, αφενός, μεταξύ του εντολέα και του δικαιούχου και, αφετέρου, μεταξύ αυτών και των αντιστοίχων τραπεζών τους, καθώς και, ενδεχομένως, μεταξύ των τραπεζών. Εξάλλου, την πράξη που συνεπάγεται τη μεταβολή αυτή αποτελεί απλώς και μόνον η μεταφορά κεφαλαίων μεταξύ των λογαριασμών, ανεξαρτήτως της αιτίας της. Επομένως, δεδομένου ότι η μεταφορά πιστώσεων αποτελεί απλώς έναν τρόπο μεταφοράς κεφαλαίων, οι λειτουργικές πτυχές της είναι αποφασιστικές για την εξακρίβωση του αν μια πράξη συνιστά μεταφορά πιστώσεων υπό την έννοια της έκτης οδηγίας.

54 Στις περιπτώσεις που ο πελάτης προβαίνει στη μεταφορά πιστώσεων ή ζητεί τη διενέργειά της χωρίς τη μεσολάβηση της τράπεζάς του, οι συγκεκριμένες ενέργειες που αποτελούν τη μεταφορά πραγματοποιούνται είτε από το κέντρο πληροφορικής και τον πελάτη, είτε από το κέντρο πληροφορικής και έναν τρίτο, ο οποίος ενεργεί κατόπιν αιτήματος του πελάτη, είτε μόνον από το κέντρο πληροφορικής, το οποίο ενεργεί δυνάμει πάγιας εντολής του πελάτη.

55 Οι συμβατικές σχέσεις μεταξύ της τράπεζας και του πελάτη της δεν μειώνουν τον ρόλο του κέντρου πληροφορικής. Πράγματι, από τις σχέσεις αυτές ο πελάτης αντλεί το δικαίωμα να ζητήσει τη διενέργεια των πράξεων, μολονότι αυτές τιμολογούνται ως υπηρεσίες παρασχεθείσες στην τράπεζα και μεταβάλλουν επίσης την οικονομική κατάσταση της τράπεζας.

56 Επιπλέον, αν το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας αφορούσε αποκλειστικώς την υπηρεσία που παρέχει χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στον τελικό πελάτη, μόνον ορισμένες εργασίες για τη διενέργεια των πράξεων μεταφοράς πιστώσεων θα μπορούσαν να απαλλαγούν από τον φόρο. Η ερμηνεία αυτή θα περιόριζε την απαλλαγή κατά τρόπο που δεν στηρίζεται στο γράμμα της επίμαχης διατάξεως. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή δεν περιορίζει την απαλλαγή στις υπηρεσίες που παρέχονται από την τράπεζα προς τον τελικό πελάτη και είναι αρκούντως ευρεία ώστε να περιλαμβάνει τις υπηρεσίες που παρέχονται από άλλους επιχειρηματίες πλην των τραπεζών και που έχουν άλλους λήπτες πλην των τελικών πελατών.

57 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ερμηνεία περιορίζουσα την εφαρμογή της απαλλαγής που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, στις υπηρεσίες που παρέχονται απευθείας στον τελικό πελάτη της τράπεζας δεν είναι βάσιμη.

58 Όσον αφορά τις λοιπές δραστηριότητες της SDC, διαπιστώνεται ότι ο ρόλος της SDC στις σχέσεις της με τις τράπεζες και τους τελικούς πελάτες των τραπεζών είναι παρόμοιος προς τον ρόλο της εντός του πλαισίου της μεταφοράς πιστώσεων. Επιπλέον, οι λοιπές απαλλαγές που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, όπως αυτή που αφορά τις μεταφορές πιστώσεων, ορίζονται επίσης σε συνάρτηση προς τη φύση των παρεχομένων υπηρεσιών και όχι σε συνάρτηση προς τους λήπτες των υπηρεσιών αυτών.

59 Συνεπώς, στο τρίτο ερώτημα, σκέλος Β, και στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η απαλλαγή από τον φόρο που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της παροχής της υπηρεσίας από επιχείρηση η οποία έχει έννομη σχέση με τον τελικό πελάτη της τράπεζας. Το γεγονός ότι ορισμένη πράξη, την οποία αφορούν οι εν λόγω διατάξεις, διενεργείται από τρίτον, αλλά εμφανίζεται στον τελικό πελάτη της τράπεζας ως υπηρεσία παρεχόμενη από την τράπεζα, δεν εμποδίζει την απαλλαγή της πράξεως αυτής από τον φόρο.

Επί της φύσεως της υπηρεσίας ως υπηρεσίας πληροφορικής

60 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν πρέπει να χορηγείται η απαλλαγή από τον ΦΠΑ στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα πρόσωπο είτε παρέχει μέρος μόνον της υπηρεσίας είτε διενεργεί ορισμένες μόνον από τις πράξεις που είναι αναγκαίες για την παροχή ολόκληρης της απαλλασσόμενης υπηρεσίας. Ενόψει του ότι το πρώτο ερώτημα αφορά την απαλλαγή από τον φόρο των εργασιών πληροφορικής για την παροχή των υπηρεσιών που εμπίπτουν στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, τα ερωτήματα αυτά μπορούν να εξεταστούν από κοινού.

Επί των μεταφορών πιστώσεων και των πληρωμών

61 Πρέπει καταρχάς να εξετασθεί αν οι πράξεις τις οποίες διενεργούν κέντρα πληροφορικής όπως η SDC στο πλαίσιο της μεταφοράς πιστώσεων μπορούν, αφ' εαυτών, να χαρακτηριστούν ως εργασίες οι οποίες αφορούν μεταφορές και εμβάσματα, υπό την έννοια του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας.

62 Συναφώς, το Skatteministeriet ισχυρίζεται ότι οι παρεχόμενες από την SDC υπηρεσίες αποτελούνται κατ' ουσίαν από διάφορα στοιχεία διοικητικής ή τεχνικής φύσεως τιμολογούμενα αυτοτελώς. Ουδεμία τιμή ορίζεται εκ των

προτέρων για τη μεταφορά πιστώσεων, τη μεταφορά κεφαλαίων ή το σύνολο των υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, οι παρεχόμενες από την SDC υπηρεσίες διαφέρουν από τις εμπίπτουσες στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της οδηγίας.

63 Αντιθέτως, η SDC ισχυρίζεται ότι για τη χορήγηση της απαλλαγής δεν είναι αναγκαίο να είναι ολοκληρωμένες οι παρεχόμενες υπηρεσίες, αλλά αρκεί η εν λόγω υπηρεσία να συνιστά συστατικό στοιχείο χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας στην οποία μετέχουν διάφοροι επιχειρηματίες και η οποία, στο σύνολό της, αποτελεί μια ολοκληρωμένη χρηματοπιστωτική υπηρεσία.

64 Ενόψει αυτής της διαφοράς απόψεων, επισημαίνεται ότι το γράμμα του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας δεν αποκλείει, καταρχήν, το να αναλύεται η πράξη μεταφοράς πιστώσεων σε διάφορες διακεκριμένες υπηρεσίες, οι οποίες, στην περίπτωση αυτή, αποτελούν «εργασίες οι οποίες αφορούν τις μεταφορές και τα εμβάσματα», υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, και για τις οποίες εκδίδονται τιμολόγια που διευκρινίζουν τα συστατικά στοιχεία των υπηρεσιών αυτών. Ο τρόπος τιμολογήσεως δεν ασκεί επιρροή στην εφαρμογή της επίμαχης απαλλαγής, υπό την προϋπόθεση ότι οι αναγκαίες εργασίες για τη διενέργεια της απαλλασσομένης πράξεως μπορούν να διακριθούν από τις λοιπές υπηρεσίες.

65 Ωστόσο, δεδομένου ότι το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται στενώς, το γεγονός και μόνον ότι ορισμένο συστατικό στοιχείο είναι αναγκαίο για τη διενέργεια της απαλλασσομένης πράξεως δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι απαλλάσσεται από τον φόρο η υπηρεσία που αντιστοιχεί στο στοιχείο αυτό. Συνεπώς, η ερμηνεία της SDC δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

66 Οι υπηρεσίες που παρέχει ορισμένο κέντρο πληροφορικής, προκειμένου να χαρακτηρισθούν ως πράξεις απαλλασσόμενες από τον φόρο υπό την έννοια του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, πρέπει να αποτελούν διακεκριμένο σύνολο, συνολικώς εκτιμώμενο, το οποίο εκπληρώνει τις ιδιάζουσες και ουσιώδεις λειτουργίες μιας υπηρεσίας που περιγράφηκε στις προηγούμενες σκέψεις. Επομένως, όσον αφορά «μια εργασία η οποία αφορά μεταφο-

ρές και εμβάσματα», οι παρεχόμενες υπηρεσίες πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά κεφαλαίων και να συνεπάγονται νομικές και οικονομικές μεταβολές. Πρέπει να διακρίνεται η απαλλασσόμενη υπηρεσία, υπό την έννοια της οδηγίας, από τη διενέργεια της απλής υλικής πράξεως ή της τεχνικής εργασίας, όπως είναι η θέση συστήματος πληροφορικής στη διάθεση της τράπεζας. Προς τούτο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ειδικότερα την έκταση της ευθύνης του κέντρου πληροφορικής έναντι των τραπεζών, ιδίως δε το ζήτημα αν η ευθύνη αυτή περιορίζεται σε τεχνικά θέματα ή καλύπτει τα ιδιάζοντα και ουσιώδη συστατικά στοιχεία των πράξεων.

67 Στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο γνωρίζει το σύνολο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως, εναπόκειται να εκτιμήσει αν οι πράξεις που διενεργεί η SDC είναι διακεκριμένες, ιδιάζουσες και ουσιώδεις.

68 Ενόψει των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο και στο τέταρτο ερώτημα, που αφορούν το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι οι εργασίες οι οποίες αφορούν τις μεταφορές, τα εμβάσματα και τις πληρωμές περιλαμβάνουν τις πράξεις που διενεργεί κέντρο πληροφορικής αν οι πράξεις αυτές είναι διακεκριμένες και αν είναι ιδιάζουσες και ουσιώδεις για τις απαλλασσόμενες πράξεις.

Επί των λοιπών δραστηριοτήτων της SDC

69 Οι διενεργούμενες από την SDC πράξεις που χαρακτηρίζονται ως «παροχή συμβουλών σε ζητήματα αξιογράφων και εμπορία αξιογράφων» καλύπτουν δύο διαφορετικά είδη υπηρεσιών. Οι μεν αποτελούν διακεκριμένες υπηρεσίες παροχής πληροφοριών συνιστάμενες στη θέση χρηματοοικονομικών πληροφοριών στη διάθεση των τραπεζών και οι δε αναπόσπαστο μέρος του συστήματος της αγοράς των κινητών αξιών.

70 Από αυτό καθαυτό το γράμμα του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 έως 5, της έκτης οδηγίας προκύπτει ότι καμία από τις πράξεις που περιγράφουν οι

διατάξεις αυτές δεν αφορά δραστηριότητες παροχής χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Επομένως, οι πράξεις αυτές δεν μπορούν να τύχουν της απαλλαγής που προβλέπει η διάταξη αυτή.

71 Αντιθέτως, δεν αποκλείεται ορισμένες πράξεις εμπίπτουσες στη δεύτερη κατηγορία να θεωρηθούν ως εργασίες οι οποίες αφορούν «μετοχές και μερίδια εταιριών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους», υπό την έννοια του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 5, της έκτης οδηγίας. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η SDC διενεργεί χρηματιστηριακές πράξεις για τους πελάτες των μελών της, υπό τη μορφή αγορών ή πωλήσεων αξιογράφων από τα χαρτοφυλάκια που διατηρούν τα μέλη της.

72 Δεν αμφισβητείται ότι οι εργασίες οι οποίες αφορούν τις μετοχές και τους λοιπούς τίτλους, τις οποίες αναφέρει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 5, της έκτης οδηγίας, χωρίς να εξαιρεί τη φύλαξη και τη διαχείριση τίτλων, είναι οι πράξεις που διενεργούνται στην αγορά των κινητών αξιών.

73 Πρέπει να προστεθεί ότι το εμπόριο αξιογράφων περιλαμβάνει τις πράξεις που μεταβάλλουν τη νομική και οικονομική κατάσταση μεταξύ των συμβαλλομένων, κατά τρόπο παρόμοιο προς τις πράξεις που διενεργούνται σε περίπτωση μεταφοράς πιστώσεων ή διενεργείας πληρωμής.

74 Ωστόσο, η παρασχεθείσα συναφώς από το εθνικό δικαστήριο περιγραφή δεν αρκεί για να μπορέσει το Δικαστήριο να προσδιορίσει την ακριβή φύση των υπηρεσιών της SDC που αφορούν την παροχή συμβουλών σε ζητήματα αξιογράφων και το εμπόριο αξιογράφων.

75 Συνεπώς, στο πρώτο και στο τέταρτο ερώτημα, τα οποία αφορούν τις πράξεις που χαρακτηρίζονται ως «παροχή συμβουλών σε ζητήματα αξιογράφων και εμπόριο αξιογράφων», πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι υπηρεσίες που συνίστανται στη θέση χρηματοοικονομικών πληροφοριών στη διάθεση των

τραπεζών και των άλλων χρηστών δεν εμπίπτουν στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας. Όσον αφορά, ειδικότερα, το εμπόριο αξιογράφων, το σημείο 5 της διατάξεως αυτής έχει την έννοια ότι οι εργασίες οι οποίες αφορούν μετοχές, μερίδια εταιριών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους περιλαμβάνουν τις πράξεις που διενεργούνται από κέντρο πληροφορικής αν αυτές είναι διακεκριμένες και αν είναι ιδιάζουσες και ουσιώδεις για τις απαλλασσόμενες πράξεις.

76 Το ίδιο ισχύει για τη διαχείριση κατατεθειμένων αξιών, καθώς και συμβάσεων αγοράς ή παροχής πιστώσεων. Όπως έχει ήδη διαπιστωθεί στη σκέψη 4 της παρούσας αποφάσεως, οι πράξεις αυτές δεν τυγχάνουν πλέον απαλλαγής από 1ης Ιανουαρίου 1991, ημερομηνίας λήξεως της μεταβατικής περιόδου κατά τη διάρκεια της οποίας τα κράτη μέλη μπορούσαν, κατ' εξαίρεση, να διατηρήσουν σε ισχύ τις απαλλαγές για ειδικές περιπτώσεις προβλεπόμενες στο παράρτημα ΣΤ της έκτης οδηγίας.

77 Συνεπώς, στα ερωτήματα που αφορούν τη διαχείριση κατατεθειμένων αξιών και συμβάσεων αγοράς ή παροχής πιστώσεων πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι απλώς και μόνον το γεγονός ότι οι πράξεις αυτές διενεργούνται από κέντρο πληροφορικής δεν αποκλείει το να αποτελούν υπηρεσίες εμπίπτουσες στο παράρτημα ΣΤ, σημεία 13 και 15, της έκτης οδηγίας. Στο εθνικό δικαστηριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν, πριν από την 1η Ιανουαρίου 1991, οι πράξεις αυτές ήσαν διακεκριμένες και αν ήσαν ιδιάζουσες και ουσιώδεις για τις υπηρεσίες αυτές.

Επί της νέας οργανωτικής διαρθρώσεως

78 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κυρίως, αν το γεγονός ότι οι υπηρεσίες παρέχονται στις τράπεζες από ανώνυμη εταιρία, η οποία εκδίδει τιμολόγια επ' ονόματι της SDC, η οποία με τη σειρά της εκδίδει τιμολόγια επ' ονόματι των τραπεζών, έχει σημασία από πλευράς εφαρμογής του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας.

79 Συναφώς, υπενθυμίζεται η σημασία της έννομης σχέσεως μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής, καθώς και η αρχή των αμοιβαίων παροχών. Ωστόσο, αν η παρεχόμενη υπηρεσία είναι καθορισμένη, αν πληροί τα κριτήρια για την απαλλαγή και αν η έκδοση τιμολογίου αφορά μόνον την υπηρεσία αυτή, απλώς και μόνον το γεγονός ότι τα τιμολόγια εκδίδονται, για λόγους οργανώσεως, μέσω τρίτου, δεν αποκλείει το να θεωρηθεί ότι η διενεργηθείσα πράξη είναι απαλλασσόμενη.

80 Πρέπει να διευκρινισθεί ότι μπορεί να τεθεί ζήτημα τέτοιου είδους τιμολογήσεως αν το κέντρο πληροφορικής, το οποίο διενεργεί τις πράξεις, και ο τρίτος, ο οποίος ασχολείται με την τιμολόγηση αυτών, αποτελούν στην πραγματικότητα ένα ενιαίο σύνολο το οποίο έχει δημιουργηθεί για την εξυπηρέτηση των κοινών συμφερόντων των προσώπων προς τα οποία παρέχει τις υπηρεσίες του.

81 Συνεπώς, στο έκτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι απλώς και μόνον το γεγονός ότι ορισμένη υπηρεσία τιμολογείται από τρίτον δεν αποκλείει το ότι η πράξη την οποία αφορά μπορεί να απαλλάσσεται από τον φόρο δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

82 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το Østre Landsret με απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 1994, αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση, έχει την έννοια ότι η απαλλαγή από τον φόρο δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της διενεργείας των πράξεων από συγκεκριμένο είδος επιχειρήσεως, από συγκεκριμένο είδος νομικού προσώπου ή, εν όλω ή εν μέρει, κατά συγκεκριμένο τρόπο, ηλεκτρονικώς ή με το χέρι.

2) Η απαλλαγή από τον φόρο που προβλέπει το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας 77/388 δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της παροχής της υπηρεσίας από επιχείρηση η οποία έχει έννομη σχέση με τον τελικό πελάτη της τράπεζας. Το γεγονός ότι ορισμένη πράξη, την οποία αφορούν οι εν λόγω διατάξεις, διενεργείται από τρίτον, αλλά εμφανίζεται στον τελικό πελάτη της τράπεζας ως υπηρεσία παρεχόμενη από την τράπεζα, δεν εμποδίζει την απαλλαγή της πράξεως αυτής από τον φόρο.

3) Το άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 3, της έκτης οδηγίας 77/388 έχει την έννοια ότι οι εργασίες οι οποίες αφορούν τις μεταφορές, τα εμβάσματα και τις πληρωμές και οι εργασίες οι οποίες αφορούν μετοχές, μερίδια εταιριών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους περιλαμβάνουν τις πράξεις που

διενεργεί κέντρο πληροφορικής αν οι πράξεις αυτές είναι διακεκριμένες και αν είναι ιδιάζουσες και ουσιώδεις για τις απαλλασσόμενες πράξεις.

4) Οι υπηρεσίες που συνίστανται στη θέση χρηματοοικονομικών πληροφοριών στη διάθεση των τραπεζών και των άλλων χρηστών δεν εμπίπτουν στο άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας 77/388.

5) Απλώς και μόνον το γεγονός ότι οι πράξεις που αφορούν τη διαχείριση κατατεθειμένων αξιών και συμβάσεων αγοράς ή παροχής πιστώσεων διενεργούνται από κέντρο πληροφορικής δεν αποκλείει το να αποτελούν υπηρεσίες εμπίπτουσες στο παράρτημα ΣΤ, σημεία 13 και 15, της έκτης οδηγίας 77/388. Στο εθνικό δικαστηριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν, πριν από την 1η Ιανουαρίου 1991, οι πράξεις αυτές ήσαν διακεκριμένες και αν ήσαν ιδιάζουσες και ουσιώδεις για τις υπηρεσίες αυτές.

6) Απλώς και μόνον το γεγονός ότι ορισμένη υπηρεσία τιμολογείται από τρίτον δεν αποκλείει το ότι η πράξη την οποία αφορά μπορεί να απαλλάσσεται από τον φόρο δυνάμει του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 3 και 5, της έκτης οδηγίας 77/388.

Moitinho de Almeida Sevón Edward

Jann Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 5 Ιουνίου 1997.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

J. C. Moitinho de Almeida